

Ljudevit Rupčić

BULTMANNOVO TUMAČENJE NOVOG ZAVJETA

(Entmythologisierung)

S mnogih je razloga Rudolf Bultmann dospio u središte svjetske pažnje. Teško je reći što je tome više pridonijelo: on sam ili vrijeme u kojem se pojavio. No to je ipak sporedno. Važnije je znati zašto je poslijeratna njemačka teologija, kojoj je prethodila praznina što ju je iza sebe ostavila nacistička ideologija i odlazak s pozornice vodećih novozavjetnih teologa Lietzmana, Behma, von Sodena, Lohmeyera, Kittela, s pravom prozvana »bultmanska«.¹ Tu kao i uvijek i svuda *natura horret vacuum*. U to vrijeme pojavio se Bultmann kao meteor i svojom je teološkom pozicijom došao u središte zanimanja i rasprava.

Bultmann nije samonikao teolog. I kao vjernik i kao teolog pripada protestantizmu, u kojem je ponikao i odrastao. Njegova je teologija također protestantska iako su se protiv nje digli mnogi ortodoksni protestanti. On želi ostati protestant i uvjeren je da svojom teologijom brani osnovna načela protestantizma. Srodan je s Gogartenom i Tillichom. Uz K. Bartha, E. Thurneysena i F. Gogartena jedan je od najznačajnijih osnivača i predstavnika »dijalektičke teologije«. Kasnije se od njih u nekim stvarima distancirao, jer, prema njegovu mišljenju, liberalna teologija nije stvarno riješila nijedno pitanje. On ne napušta potpuno teologije

¹ JAMES M. ROBINSON, *A new quest of the historical Jesus* (Studies in biblical theology, No. 25), London 1963, 10—11.

nego je kuša radikalizirati, ispraviti i pravilno usmjeriti. Filozofska baza njegove teologije jest Heideggerov egzistencijalizam, koji je postao dominantan kulturni smjer u Njemačkoj. To bi bio vremenski, kulturni, filozofski i teološki kontekst Bultmannove teologije. On se nalazi u njemu, ali se i razlikuje od njega, jer je od svih tih kulturnih i religioznih elemenata stvorio svoju teologiju, točnije: svoj teološki sustav, koji opravdava njegovo ime. Bultmann je bogat i plodan pisac. To potvrđuju njegove brojne knjige, članci, rasprave i predavanja. Međutim, sinteza njegove teologije jest monumentalno djelo *Theologie des Neuen Testaments*, koje je od god. 1953. do 1968. izašlo šest puta. I u njem i u ostalim djelima osnovna je Bultmannova preokupacija hermeneutika ili problem tumačenja Sv. pisma. Metoda koju je zastupao u njegovu rješavanju prozvana je »Entmythologisierung«. Za nju je najviše i vezana Bultmannova popularnost i slava. Strastveno prihvaćanje pristaša i fanatično odbijanje protivnika učinilo je spomenutu metodu poznatijom i nametljivijom nego je po sebi zaslužila. Unatoč žestokoj kritici, njezini su rezultati, iako u različitoj mjeri i na razne načine, ipak stalno prisutni u novoj teologiji. Zbog toga je potrebno da se njezini temelji, pretpostavke i izvodi pobliže osvijetle.

Bultmannova želja

Svoje je zanimanje Bultmann usmjerio na pravo razumijevanje objave koja je u Kristu kulminirala i na koju ljudi pristaju vjerom. Na to ga je potaklo otuđivanje svijeta i suvremenog čovjeka od Božje riječi. Uzrok otuđenju on vidi u nedovoljnom i krivom posredovanju i posljedici toga, krivom shvaćanju objave. Stoga traži način da ljude ponovno zainteresira za Božju riječ, tako da je čovjek sretne, razumije i osjeti da je njome pozvan i angažiran.² Njegovo je nastojanje u skladu sa starim skolastičkim načelom: *credo ut intelligam* ili *fides quaerens intellectum*. Suočen sa suvremenom situacijom odbijanja ili indiferentnosti prema Božjoj riječi, Bultmann je načistu s time da u suvremenom tumačenju u propovijedanju objave treba promijeniti i odbaciti sve što priječi čovjekov osobni susret s Božjom riječi i njegovo predanje u vjeri. Konstatira da je stari jezik sa svojim mislenim, izražajnim i predodžbenim kategorijama, u kojem je dana objava, jedan od velikih razloga što se moderni čovjek i Božja riječ ne mogu susresti. Stoga mu se nameće potreba »prijevoda« objave u jedan noviji, suvremeniji i razumljiviji jezik, u kojem će današnji čovjek jasno razabrati što mu Bog poručuje u svojoj riječi. Inače će moderni čovjek ostati u istom položaju u kojem se nalazio činovnik

² *Kerygma und Mythos* (Zbirka diskusija s Bultmannom i njegovih odgovora na razne prigovore koju u više svezaka izdaje Hans-Werner Bartsch, Hamburg—Bergstedt). Ovdje sv. V: HEINRICH FRIES, *Das Anliegen Bultmanns im Licht der katholischen Theologie*, 1966, str. 32. Ubuduće kratica KM.

kandakin koji je u rukama držao i čitao Pismo, ali ga nije mogao razumjeti (usp. Dj 8, 26-28!).

Kako se vidi, Bultmann je zauzet problemom teksta NZ i poteškoćama njegova »prijevoda«. To ga je nužno učinilo praktičnim egzegetom. Za razliku od K. Bartha, kojemu je ishodišna točka situacija propovjednika, njemu je ishodišna točka situacija slušača Božje riječi. Cilj je njegova napora pravilno »čuti« novozavjetni tekst, »vjerno« ga izložiti i »prevesti«. Bultmannova je konstatacija ispravna, a želja i nakana poštene. U tom se ne razlikuje od ostalih savjesnih egzegeta i zabrinutih dušobrižnika. Razlika nastaje u provedbi rješenja. To je Bultmanna odvelo na njegov vlastiti put, koji su drugi žestoko napadali i proglasili stranputicom.

Program tumačenja

Glavni teološki problem u vezi s ispravnim razumijevanjem riječi Božje Bultmann je iznio na originalan način u vrlo poznatoj, iako opsegom maloj knjizi: *Jesus* (Berlin, 1926.), koja je tiskana mnogo puta. U njezinu uvodu nalazi se pravi hermeneutički manifest. Isus te knjige prikazan je čitaocima jedino na temelju Evanđelja, i to kako ih je *formgeschichtliche Methode* pročitala. Isus nije Bog, nego je prorok i vjesnik Božje riječi, koja od čovjeka traži odluku. Propovijedanjem Kraljevstva Božjega stavlja slušaoca pred radikalnu volju Božju da prihvati ponudenu milost oprostjenja. Isus je samo nosilac objave, koja nije nova, nego samo »odlučno radikalizirana«.³ Riječ koju Isus donosi jest eshatološka Božja akcija, koja čovjeka u njegovoj situaciji sili da se odluči za oprostjenje ili osudu. U riječi Božjoj ne radi se o nekoj nevremenskoj istini, nauci ili ideji. Ona je događaj. Time je rečeno da je povijesna, individualna za svakog čovjeka, jednokratna. Takvo shvaćanje objave pretpostavlja drukčije shvaćanje čovjeka.

Bultmann smatra da je najpotrebnije znati što je objava uopće. Na to pitanje dala mu je odgovor njegova analiza same objave kakva se nalazi u NZ. On pretpostavlja da je objava prije svega aktualistička. U sebi je ona jedan događaj, Božji čin u povijesti, kojim Bog spasava čovjeka. To se događa samo u pravom susretu s čovjekom. Zato je objava aktualistička, povijesna, individualistička i jednokratna. Vrhunac joj je u Kristovu događaju. Riječ koju je Isus donio jest eshatološka Božja akcija, koja čovjeka sili da se odluči ili za oprostjenje ili za osudu. To je posljednja i odlučna akcija, poslije koje, ovisno o čovjekovoj odluci, slijedi ili propast ili život. Isticanje objave kao događaja i čina ostavlja po strani sadržaj objave. Važno je i odlučno da Bog govori, a ne što govori. Zbog takvog shvaćanja i vrednovanja objave sporedno je pitanje Kristove osobe, njegove naravi. O Isusu nije moguće nešto sigurno ni znati.

³ RUDOLF PESCH, *Neuere Exegese — Verlust oder Gewinn?* Freiburg—Basel—Wien, 1968, str. 58.

A nije ni potrebno. Odlučno je što je on htio, jer u tom kulminira Božja objava. Bultmann je sve to iznio na originalan način u već spomenutoj knjižici *Jesus* (Berlin, 1926.). Isus je samo nosilac Božje objave, koja nije ni nova, nego samo »odlučno radikalizirana« (58). Osobita vrijednost te Božje riječi nije ni u sadržaju, nego u tom da pristiže čovjeku sada, kad je za nj odlučan čas.

Iz aktualističkog shvaćanja Božje riječi slijedi da objava ne dolazi čovjeku kao izvještaj ili neka teorija, nego kao *kerigma* (proglas, navještenje). Ona nije okrenuta prema sebi i svom sadržaju, nego prema vani, prema čovjeku, koga *sad* i *ovdje* apelira, nagovara i kome svjedoči. Druhim riječima, ona ne ide za tim da poučava i tumači, nego da nešto sad, u ovaj čas, izruči, stvori još bolje, hoće da dovede do odluke u konkretnoj situaciji, u kojoj se nalaze sugovornici.

Bultmann logično ide dalje i tvrdi da objava i Božja riječ mogu biti prisutne samo u kerigmi. Spasiteljska Božja akcija i odlučni Božji zahvat u Kristu mogu biti prisutni i za čovjeka aktualni samo ako se navješćuju. Prema tome, kerigma nije samo neki oblik posredovanja objave, nego i njezin sastavni dio. Zato Bultmann lako poistovjećuje kerigmu i Kristov događaj: »Kristov događaj je kerigma i kerigma je Kristov događaj. Tim objava dobiva novi oblik i način vremenitosti, prisutnosti i aktualnosti.«⁴

Aktualističko kerigmatičko svojstvo objave po sebi znači da se ono što Bog govori i radi u svojoj riječi tiče konkretnog čovjeka i da je Božja akcija usmjerena na nj. Čovjek ne može a da se ne odluči. I što god učini — a nešto mora učiniti — bilo da odbije, bilo da prihvati objavu, bit će za nj sudbonosno.⁵

Iz aktualnosti objave, njezine kerigmatičnosti i karaktera odlučnosti slijedi da objava stoji u znaku egzistencije. Ona, s jedne strane, čini egzistenciju razumljivom, a, s druge strane, ostvaruje je. Prema tome, objava se može shvatiti jedino ako se polazi od egzistencije. Da bi to što bolje dokazao, Bultmann tumači što je egzistencija. Ljudsku egzistenciju, veli on, stvara i poklanja Bog i njome upravlja. U tom smislu navodi Augustinov citat: *Tu nos fecisti ad Te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in Te*. To je, kako on misli, klasična riječ iskustva egzistencije.⁶ Iz tog izvlači zaključak da se o Bogu može ispravno govoriti jedino ako se govori o čovjeku. Pri tom nema bojazni da će se uništiti Božja transcendentija. Tim što je Bog stvoritelj i temelj ljudske egzistencije dovoljno je istaknuto da je on netko sasvim Drugi nego čovjek.

Jasno je sad: ako je Boga moguće spoznati samo preko poznavanja naše egzistencije, onda je on shvatljiv jedino po onom što nama čini, tj. po onom što nas u našoj egzistenciji pokreće, što nam radi ili govori. Iz toga također slijedi da se nikad ne može znati što je Bog u sebi, nego što na nama čini.

⁴ Usp. *KM*, V, 33.

⁵ Nav. mj.

⁶ *KM* II, 192.

Budući da se Bogu može govoriti samo onda ako se govori o sebi, on se samo onda objavljuje ako nešto na meni i za me čini. Stoga se objava svodi na objavu egzistencije. Objava mi zapravo pomaže razumjeti moju egzistenciju i ostvariti je.⁷ Ako se pita kako je Bultmann došao na »egzistencijalno tumačenje«, kako ga on sam naziva, onda treba pripomenuti da mu je to omogućila njegova (i ne samo njegova) dijalektička teologija. Njegov hermeneutički princip počiva na mnogim principima spomenute teologije. Jedna je od njezinih osnovnih zasada da se o Bogu može govoriti samo ako se u isto vrijeme govori o čovjeku. A govor o čovjeku pretpostavlja onakvo razumijevanje čovjeka kakvo je zastupao M. Heidegger. Prema njemu, čovjekov je bitak vremenit. Nije dan unaprijed i neovisno o čovjeku. »On katkada, u konkretnim situacijama, stoji na kocki, prolazi kroz odluke u kojima čovjek... sam sebe kao svoju mogućnost bira.«⁸ Budući da je ljudski bitak bitno »vremenit«, znači da je on »bitak u postojanju, bitak koji sebe bira i sebe razvija, bitak koji je postavljen u pitanje, 'problematičan' bitak, koji je u stvari 'Sein-können'. On prolazi kroz odluke u kojima čovjek ne bira nešto za sebe, nego bira samoga sebe kao mogućnost.«⁹ *Sein-können* je bitak koji se mora ostvariti, a ostvaruje se u djelovanju. Sredstvo djelovanja je volja. Egzistencijalistička filozofija služi Bultmannu kao put, a ne kao rezultat. Ta ga je filozofija samo podsjetila na vremenitost ljudske egzistencije. Inače je on to bolje naučio iz same Biblije, napose iz NZ. Na temelju NZ egzistencija se satoji u slijedećemu: čovjek bez vjere prepušta se ovom svijetu i dopušta da ga on uljulja u lažnu sigurnost. Čim postane svjestan da mu se njegove vrijednosti izmiču, čovjeka spopada briga i »tjeskoba«. Poruka NZ donosi mu oslobođenje iz tog položaja i pomaže mu da dođe do prave egzistencije. On se voljom odriče prošlosti i otvara prema budućnosti, gdje se nalazi njegova prava egzistencija.

U NZ se govori o pravoj i o lažnoj čovjekovoj egzistenciji, o njegovoj istinitosti i neistinitosti. Kriva egzistencija označena je kao grijeh, svijet, prolaznost, »tijelo« i smrt. Ona se oslanja na vidljivo i u njemu osigurava, ali kako je to vidljivo, prolazno i smrtno, cijela je egzistencija osuđena na smrt, prolaznost i tjeskobu. Prava egzistencija, oslobodivši se svega što je prividno, osigurava, a stvarno zarobljava, živi od nevidljivoga. Pravi život jest život vjere, u kojoj se čovjek odriče lažne sigurnosti, napušta svijet i predaje se Bogu. To NZ zove milost, oproštenje grijeha, novo stvorenje, duh, eshatološko vrijeme.¹⁰ Zbog opisa prave i krive ljudske egzistencije, Biblija ima izvanredno i trajno značenje.

Premda i suvremena filozofija i Biblija govore zajednički o pravoj i o krivoj egzistenciji, ipak je među njima velika razlika. Ona se sastoji u

⁷ RUDOLF BULTMANN, *Glauben und Verstehen* (gesammelte Aufsätze), Tübingen, 1953; sv. II. 1953; sv. III. 1960; sv. IV. 1965; II, 79. sl.

⁸ *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3, 338.

⁹ R. BULTMANN, *Glauben und Verstehen*, II, 232.

¹⁰ *KM I*, 129. sl.

shvaćanju prave egzistencije i oslobađanju od krive. Filozofija drži da je dovoljno dokazati krivu i pravu egzistenciju pa da se dođe do prave. Samo znanje dovest će čovjeka do prave egzistencije. Biblija, naprotiv, zastupa da se čovjek ne može osloboditi sebe od sebe, od svoje krive egzistencije i sebi pribaviti pravu. Čovjek je toliko pao i toliko je nemoćan da sav njegov napor ostaje u granicama nemoći palog čovjeka.¹¹ Svaka želja i pokušaj da se čovjek oslobodi i da dođe do prave egzistencije ostaje samo izraz pada, pragrijeha. Takav napor oslobađanja sebe po sebi pred Bogom jest samo *kaubasthai* (=hvaliti se). Dakle, čovjek se ne oslobađa svoje krive egzistencije po sebi. Oslobađa ga Božji zahvat, Kristov spasi- teljski događaj. Temeljna je razlika između Heideggerove egzistencijalisti- čke filozofije i Biblije, iako obje govore o pravoj i krivoj ljudskoj egzisten- ciji, što filozofija apstrahira od Boga i njegove intervencije, a Biblija je os- lobađanje od lažne i ostvarenje prave veze uz Božji čin i zahvat, koji omogućuje pravi život čovjeku. »Božji zahvat kulminira u križu Isusa Kri- sta.«¹² Križem je svijet raspet čovjeku i čovjek svijetu. On je ujedno pita- nje čovjeku: da li se odrekao svijeta i je li spreman uzeti Kristov križ kao svoj i s Kristom se razapeti.¹³ Pod križem, kaže Bultmann, ne treba razumijevati neki povijesni događaj koji se zbio izvan nas i sadašnjeg vremena. Križ u kojem i po kojem Bog djeluje i spasava nije prošli povije- sni događaj. To može biti samo onaj koji je u propovijedanju *sad* i *ovdje* prisutan. Kristov događaj u kojem Bog djeluje i spasava zbilja se nalazi u propovijedanju. Bez propovijedanja nema Kristova događaja, nema Bož- jeg djelovanja.

U objavi, Božjem zahvatu u Kristu, dano je razumijevanje egzisten- cije. Otkrivena je i kriva i prava egzistencija. U njoj se događa prijelaz iz krive u pravu, iz smrti u život, i to ne znanjem i ljudskim naporom, nego Božjim zahvatom koji se u Kristu otkrio, a u propovijedanju postao čovjeku prisutan. Objava i kerigma pružaju razumijevanje egzistencije i poklanjaju njezino ostvarenje.

Prema tome, Bultmann logično izvodi iz svojih pretpostavki da je glavna poruka Biblije, posebno NZ, kako treba razumjeti i ostvariti pravu egzistenciju. Zbog toga je trajno vrijedna i svakom potrebna.

Mit

Velika je poteškoća što je Biblija pisana na neobičan i neznanstven način. Bultmann polazi od tvrdnje da se između nas, modernih ljudi, i pisaca NZ nalazi golema provalija. Ona se ne sastoji u sasma vremenskoj razdaljini. Posrijedi su dva različita svijeta. Novozavjetni je svijet mitski i ostaje zatvoren i sasvim nepristupačan današnjem ljudskom mišljenju,

¹¹ KM I, 37.

¹² KM V, 36.

¹³ R. BULTMANN, nav. dj., I, 207.

koje je formirano znanošću. Mitski ne znači da je u njemu sve izmišljeno. Zato se u NZ krije nešto što se tiče i modernog čovjeka. Kako to razumjeti? To je isto što i premostiti provaliju između novozavjetnog svijeta i ovoga današnjega. U tom je srž Bultmannova problema koji je iznio i obradio god. 1941. u *Neues Testament und Mythologie*.

Da bi formulirao svoj problem, Bultmann pozire za kategorijom »mita« koji preuzima iz tradicije. Još je C. G. Heyne (1729-1812.) tvrdio da je mit nužan razvojni stadij ljudskog duha. *A mythis omnis priscorum hominum cum historia tum philosophia procedit*. Razlog je tome ograničenost ljudskog znanja u davno doba, nedostatak izražajnih mogućnosti i nesposobnost apstrahiranja od dojmova osjetila i nesposobnost objektivnog promatranja stvarnosti.¹⁴ Njegovo je shvaćanje protegnuto na svu staru literaturu, pa nešto kasnije i na Bibliju. To je učinio njegov učenik J. Ph. Gabler (1753-1826.). Drugi su nastavili. Među njima su najpoznatiji Eichorn, G. L. Bauer i D. F. Strauss. Strauss je u mitu vidio ključ za svu evandeosku povijest. Na temelju Hegelove filozofije on je pravio razliku između »pojma« i »predodžbe«. »Mit« bi, prema njemu, spadao u »predodžbu«, a ne u »pojam«. Strauss nije odbacio mit kao čistu izmišljotinu ili basnu. Priznaje da mit u sebi ima pozitivno značenje. Treba ga samo zgodno pronaći i izvaditi. Na tom je poslu posebno radio W. de Wette (1780-1848.), koji je kušao pronaći pozitivni smisao mita i spriječiti da se s formom ne odbaci sadržaj. Tako je mit postao klasična kategorija kritičke egzezeze i povijesti religija. Takvog ga je preuzeo i Bultmann. To se vidi iz njegove *Geschichte der synoptischen Tradition* (1921.), a posebno iz *Das Evangelium des Johannes* (1941.) i *Theologie des Neuen Testaments* (1953.). U tim djelima Bultmann opravdava Pavlom i Ivanom svoju hermeneutičku metodu i veli da su njih dvojica još prije njega počeli s *Entmythologisierungom* Biblije. U programatski karakterističnom predavanju *Neues Testament und Mythologie* Bultmann polazi od pretpostavke da »slika svijeta na koju se NZ stalno poziva, njegov sistem predodžbi, svijet u kojem se nalaze njegovi pisci... potječe iz »mita«, to jest iz načina mišljenja koji je karakterističan po brkanju i smjesi redova, nedostatku njihove međusobne povezanosti«. »Mitološki je način predočivanja u kojem se ne-svjetsko, božansko, pojavljuje kao svjetsko, ljudsko, onostrano kao ovostrano, u kojem se npr. Božja onostranost zamišlja kao prostorna udaljenost; to je način predočivanja, uslijed kojeg se kult shvaća kao postupak u kojem se materijalnim sredstvom posreduju nematerijalne sile.«¹⁵

U spomenutom predavanju Bultmann nabraja neke od mitskih crta NZ. Najprije dolazi mitska slika svijeta na kojoj počiva NZ. Svijet je strukturiran kao trokatnica: gornji dio je Nebo, srednji Zemlja, a ispod nje Podzemlje. Na Nebu stanuju bogovi i druga nebeska bića, anđeli; a Podzemlje je mjesto patnje i muka, a Zemlja mjesto gdje djeluju nebeska bića, Bog i njegovi anđeli, no također i Sotona i njegovi demoni.

¹⁴ RENE MARLE, *Bultmann und die Interpretation des Neuen Testaments* (prijevod s francuskoga), 2. Aufl., Paderborn 1967, 44.

¹⁵ KM I, 22. bilj.

Te nebeske sile određuju tok prirodnih događaja, čovjekovo mišljenje, htijenje i djelovanje. Čovjek nije svoj gospodar, nego žrtva nebeskih sila. Povijest ne teče svojim tokom, nego kako je usmjeravaju nebeske sile. Sadašnji je »eon« (=svijet) u vlasti Sotone, grijeha i smrti. Ali tome dolazi uskoro kraj u kozmičkoj katastrofi. Na kraju će se pojaviti pravedni sudac. Tada će mrtvi uskrsnuti. Jednima će biti dosuđeno spasenje, a drugima osuda.

Takvoj slici svijeta odgovara, prema Bultmannu, »predstavljanje događaja spasenja koji tvori pravi sadržaj novozavjetnog propovijedanja. U mitološkom jeziku kaže propovijedanje: Sad je došao svršetak svijeta; 'kad se ispunilo vrijeme', posla Bog svoga Sina. To preegzistentno Božje biće, pokazuje se na zemlji kao čovjek; njegova smrt na križu koju podnosi kao grešnik jest zadovoljština za ljudske grijeha. Njegovo uskrsnuće je početak kozmičke katastrofe, kojom se uništava smrt, što je po Adamu došla na svijet; demonske svjetske sile izgubile su svoju moć. Uskrsli je uznesen na nebo o desnu Božju. On je učinjen »gospodarom i kraljem«. Ponovno će se vratiti na oblacima nebeskim da dovrši djelo spasenja; tada će biti uskrsnuće mrtvih i sud; tada će grijeh, smrt i svaka bol biti uništeni; Pavao se nada da će taj događaj sam još doživjeti . . . Sve je to mitološki govor i pojedini motivi lako se mogu svesti na suvremenu mitologiju židovske apokaliptike i gnostičkog mita otkupljenja. Ukoliko je to sad mitološki govor, on je za današnjeg čovjeka nepojmljiv jer je za nj mitološka slika svijeta prošla.«¹⁶ Bultmann pita nakon toga: »Može li kršćansko propovijedanje tražiti od današnjeg čovjeka da prihvati kao istinitu mitsku sliku svijeta?« I sam odgovara: »To je besmisleno i nemoguće.« Što treba učiniti da se dođe do pozitivnog smisla NZ? On odgovara da mitološki izraz NZ treba »entmithologisieren«. To ne znači odbaciti ili eliminirati mit, nego protumačiti ga. »Nije pravi smisao mita da dadne neku sliku svijeta, nego iskazati kako se sam čovjek u svom svijetu razumije. Zato tumačenje koje zahtijeva ne smije biti 'kozmoške naravi', on se mora, štoviše 'antropološki, bolje: egzistencijalno tumačiti'. Mit govori o sili ili o silama za koje čovjek misli da doživljava kao temelj i granicu svoga svijeta i svoga vlastitog djelovanja i stanja. Iza mitoloških izraza krije se razumijevanje egzistencije. Kad se ona 'demitizira', postaje za nas odlučna poruka za razumijevanje naše vlastite egzistencije. Mit je, dakle, forma ljudskog samorazumijevanja.«¹⁷ To je jedini njegov smisao. Stoga ne treba mitologiju NZ pitati za objektivni sadržaj njezinih predodžaba, nego za razumijevanje egzistencije koja se izriče u tim predodžabama. Ispravno je samo pitati: što to znači za čovjeka? Što sve to znači za moju egzistenciju? Budući da je u vrijeme pisanja NZ bilo mitsko mišljenje i budući da je on sav pisan u tom duhu i načinu, Bultmann veli da razumijevanju ne stvara poteškoće samo ova ili ona pojedinost. »Slika svijeta« a priori formira cijelo ljudsko iskustvo i proizlazi iz određenog shva-

¹⁶ KM I, 15—16.

¹⁷ KM I, 16. bilj. 3.

ćanja samoga sebe, tj. shvaćanja koje mi imamo o sebi naprama svijetu i Bogu. Zato je osnovni hermeneutički zadatak: odbaciti cijelu sliku svijeta. Za tu sliku nije važna poruka NZ. On i ne želi da nam pruži određenu sliku svijeta, nego hoće da saznamo poruku, živu riječ, koja je samo slučajno povezana s predodžbom svijeta kojom je oblikovana. U želji da oslobodi tu poruku od mitske i nesuvremene slike i mišljenja uopće, Bultmann je prihvatio kao jedino ispravno egzistencijalističko tumačenje NZ.

Prema tome, sa slikom svijeta otpada vjera u demone, u čudesa, djevičansko začće, Uskrs, u uzašašće na nebo. Isto je tako nespojivo s modernim shvaćanjem čovjeka kao samostojne i odgovorne osobe nauka o Duhu, o sakramentima, o zadovoljštini umjesto drugoga i o tumačenju smrti kao krivnje. Konflikt između modernoga i mitskoga mišljenja i prigodna kritika prave vjeri veliku uslugu, jer je sile da se okrene k sebi. Znanstvena slika svijeta pokazala je da je mitska slika pogrešna, a time utvrdila da novozavjetna poruka nije vezana ni za jednu sliku svijeta.¹⁸ Karakteristika je Bultmannova postupka sistematičnost, koncentracija i redukcija i pojednostavnjenje. On misli da je svojom metodom tumačenja NZ uklonio s puta sve zapreke vjeri modernog čovjeka, tako da jasno može razabrati Božju poruku i slobodno se odlučiti za svoju pravu egzistenciju koju mu otvara i nudi i pomaže Bog ostvariti.

Sud

Bultmann je opravdano istakao potrebu da se i teologija i propovijedanje okrenu modernom čovjeku — da mu omogući da ispravno čuje Božju riječ. Zato se propovijedanje ne smije zadovoljiti jednostavno ponavljanjem biblijske forme, nego se mora »prevesti« u suvremen, razumljiv jezik. Inače i uz najbolji biblicizam Biblija ostaje nerazumljiva ili knjiga sa sedam pečata.

U nastojanju da približi Bibliju i čovjeku, Bultmann je modernog čovjeka učinio konačnim kriterijem biblijske poruke. Iz toga izlazi da Bog ne može biti drukčiji nego ga mi shvaćamo, niti može što drugo reći nego što mi mislimo. Bultmann je pozitivist u metodi. Ne dopušta da ima išta ako to čovjek ne može znanstveno dokazati. Zato je izbacio sve nadnaravno u NZ jer se znanstveno ne može protumačiti. Na taj način identificira istinu i ljudsku moć. U stvari, religiozno područje nije dostupno znanosti, nego vjeri. Neograničeno povjerenje u znanost, na što se poziva Bultmann, bilo je karakteristično za pozitivističku eru početkom 20. stoljeća, a ne za današnje doba. Isto tako Bultmannovo pozivanje na autonomnost i neovisnost »ja« nema potvrde u modernoj psihologiji. Naprotiv, opaža se suprotna tendencija.¹⁹ Bez obzira na to stroga odijeljenost i nepomirljivost mitskog i znanstvenog mišljenja nije nikad postojala niti je mogla postojati. I najprimitivniji čovjek bio je

¹⁸ KM V, 36.

¹⁹ KM II, 187.

sposoban da uočava relaciju uzrok — posljedica, a to znači da je uvijek mogao i znanstveno misliti i obrazlagati stvarnost. Zato je neopravdana razdioba na mitsko i na znanstveno mišljenje kao sasvim odijeljena i međusobno nepomirljiva. Znanost, kakvom argumentira Bultmann, nije dostojna svoga imena ako nije otvorena i ako ne respektira svoje granice. Inače svojim shvaćanjem dolazi ne samo u sukob s vjerom nego i sa svojim vlastitim načelima. »Slabost Bultmannova sistema leži u tom... što postulate određenih filozofskih sistema a priori identificira s velikim imperativima razuma.«²⁰ Bultmann uzima kao dokazane postavke egzistencijalističke i pozitivističke filozofije i zbog toga snosi posljedice njihove netočnosti. Umjesto da nastoji osposobiti čovjeka izoštravajući njegov sluh, on mijenja Božju riječ prema mjerilima egzistencijalističkog shvaćanja. Kad se radi o riječi Božjoj, ne smiju joj se stavljati uvjeti niti joj pristupati a priori s ljudske pozicije, nego joj treba biti otvoren.

Bultmann je dobro istakao kerigmatičku stranu objave, ali je neopravdano zbog nje žrtvovao povijesno. Najprije ga je drastično reducirao, a onda omalovažio i odbacio kao nepotrebno. Novi zavjet je poruka i kerigma, kako naglašava Bultmann, ali on je i obavijest o nečemu što se dogodilo, o Božjem djelovanju, o Kristu i o njegovu djelu. To je ujedno sadržaj kerigme i ona svjedoči o tome. Bultmann izolira kerigmu od povijesnog događaja i daje joj autonomiju. Biblija sa svoje strane ne dopušta takvu razdiobu ni alternativu. Božji zahvat je povijestan čin i neodjeljiv od kerigme. Cijeli NZ Bultmann proglašava mitom. Prema tome, cijela je povijest spasenja mit i stoga je treba tumačiti kao mit. To opet znači da treba u njoj tražiti značenje prave egzistencije i izraziti ga pomoću modernih kategorija, a to su, naravno, kategorije egzistencijalizma. Bultmann uopće ne zanima postoji li ili ne postoji neki povijesni element u NZ. On po sebi nije važan. Važan je mitološki izraz neke nepovijesne, nevremenske istine koja čini pravi sadržaj nauke NZ. Omalovaženjem povijesnog elementa u NZ Bultmann se opasno približuje gnosticizmu, koji je nijekao povijesni karakter Isusov, pa i Drewsu i Couchoudu, koji niječu Isusovu povijesnu egzistenciju. No on se ipak donekle i distancira od njih. Osjeća da bi to inače bila velika opasnost. Zato se zadržava na jednom jedinom povijesnom događaju: Isusovoj smrti na križu. Jedino toj smrti pripisuje spasiteljsko značenje, ali i to na svoj način. Križ nas, prema njemu, izvodi iz lažne sigurnosti života, koji se odvija po zakonima ovoga svijeta, i dovodi k vjeri, koja nam omogućava da živimo od stvarnosti, koja inače nije dohvatna.

U svakom slučaju, Bultmann nije dosljedan kad povijesnom elementu Kristove smrti pridaje neko spasiteljsko značenje. Međutim, treba istaknuti da on Kristovu križu ne pridaje isto značenje koje mu pridaju novozavjetni pisci. Prema Bultmannu, ne spasava nas povijesna činjenica kao takva, nego *samo* susret između povijesnog događaja i nas. Ne smije nas zavaravati što se i Bultmann i pisci NZ slažu u tvrdnji da čovjeka

²⁰ KM V, 49 (P. JEROME HAMER OP, *Zur Entmythologisierung Bultmanns*).

spasava vjera. Novozavjetni pisci uče da nas spasava vjera, ali vjera da nas je Kristova smrt kao takva, kao događaj, spasila. Vjerom samo prisvajamo plod Kristove povijesne smrti, plod koji je stečen neovisno od nas. Bultmannu taj događaj ne znači ništa za spasenje, samo što nas poziva da se odlučimo na vjeru. Po sebi i u sebi Kristova je smrt samo jedna između brojnih mučeništava. Spasenje se ne nalazi u jednom činu koji je jedanput zauvijek (*efhapaks*) nego u događaju, koji se u svakom pojedincu uvijek ponavlja kad ga sretne poruka o Kristovoj smrti. U onom času kad je Isus umirao na križu nije se ništa dogodilo na ontološkoj razini. Pridavanje spasenja nekom događaju izvan nas ili kvalificiranje Kristove smrti kao pomirbene žrtve za grijeh, pomirenje s Bogom, prema Bultmannu, sve je to samo mit. Stoga ne spasava vjera u neki određeni povijesni događaj, nego »entmitologizirana« vjera, vjera koja izlazi iz poziva na novo razumijevanje sebe. A taj poziv krije se u onom povijesnom događaju i pristiže k nama. Tu, dakle, nema ni govora o objektivnom spasenju niti o uvjerenju da nas je događaj na križu efektivno postavio u novi položaj. Taj događaj ne spasava, nego poziva na novo razmišljanje o svojoj egzistenciji. Kristova smrt na križu jedini je povijesni događaj kojemu Bultmann pridaje spasiteljsko značenje, ali to čini na takav način da ga lišava njegova karaktera kao jednokratnog događaja.

Na taj način, uza svu dobru volju, Bultmann ne pretače kršćansku poruku u današnji jezik, nego je krivotvori. Kršćanska se vjera odnosi na povijesni Kristov događaj, koji se zbio izvan nas i zbog nas. On nas je postavio u novi »eon«. On ima objektivno i relativno značenje izvan nas. Predmet je vjere taj događaj »jedanput zauvijek«, a ne njegovo pedagoško značenje za egzistencijalističko shvaćanje. Prava vjera pretpostavlja ontološko značenje događaja, a Bultmannova samo njegovo egzistencijalističko i pedagoško značenje.

Prema tome, kršćanska vjera i vjera kako je shvaća Bultmann nije isto. Novozavjetni pisci vjeruju da je Krist svojom smrću na križu oduzeo grijeha svijeta. I to nije vjera u pedagoški smisao križa, koja nema temelja u novozavjetnim spisima. Svojim »Entmythologisierungom« Bultmann ne oslobađa poruku NZ od mita kao mitološkog izraza, nego je — da kažemo u duhu njegova jezika — »enthistorizira«, jer je oslobađa povijesti i jednokratnosti događaja. Povijesni element u kršćanskoj vjeri igra bitnu ulogu, on je sadržaj i ishodište vjere. Bultmannu je to u najbolju ruku samo prigoda ili poticaj. Spasenja nema izvan mene. Tek kad čujem propovijed o križu i na nju reagiram svojim razapinjanjem s Kristom, počinje moja smrt grijehu i »svijetu« i ujedno uskrsnuće. Nema sumnje da je NZ propovijed, a ne nizanje sasma povijesnih činjenica. Ali je isto tako istina da je propovijed neodijeljena i neodjeljiva od povijesti. Pavao veli da smo mi još prije propovijedi »u Isusu Kristu« oslobođeni od grijeha i smrti.²¹ On govori jasno o jednoj drugoj, Kristovoj povijesti, u koju ulazi moja povijest. Postoji objektivna stvarnost spasenja,

²¹ KM V, 49.

u koju ja ulazim uz uvjet vjere. Ona je bila prije moga angažmana, a ne počinje tek s njime. Bez povezanosti kršćanske egzistencije s objektivnom Kristovom smrću i uskrsnućem ljudska se egzistencija pretvara »u najbanalniju profanu egzistenciju«. ²² U Bultmannovoj optici Krist je sasvim obična i sporedna osoba. Njegovo mučeništvo nije kvalitetno ništa veće od drugih mučeništava. Spasenje je ljudski napor i uspjeh.

Bultmann polazi i svršava s načelom: govoriti o Bogu znači govoriti o čovjeku. Nije ni čudno što je upravljajući se njime došao do još pogrešnijih zaključaka. Spomenuti princip krivo i nedopušteno reducira Božji postupak prema čovjeku na onaj koji čovjek može razumjeti. Bog ne bi bio slobodan da bude drukčiji ni da drukčije radi negoli je to moguće čovjeku shvatiti. Bultmanna pobija sam NZ. U njemu se, naime, vidi da se najprije govori o dolasku kraljevstva Božjega u Kristu, a ne o novom shvaćanju i ostvarenju ljudske egzistencije. »Teologija nije antropologija« ²³, iako u sebi ima egzistencijalističku komponentu. Novozavjetna antropologija ne iscrpljuje teologiju, jer se bavi ne samo čovjekom, nego i Božjim djelovanjem, Božjom riječju i Kristovom osobom.

U tumačenju Biblije Bultmann ne vodi dovoljno brige o naravi Biblije. Ona je knjiga koja je nastala u Božjem narodu. On ju je pisao, čuvao i tumačio. Kako je samo u tom narodu mogla biti napisana, tako se samo u njemu može pravilno i čuti, čitati i razumjeti. Bultmann griješi što se ne obazire na tradiciju kao na izraz shvaćanja i tumačenja Biblije. Nasuprot povijesnom i socijalnom kontinuitetu tumačenja on postavlja individualističko i prigodno.

Jedno od najosnovnijih načela u tumačenju Biblije polazi od činjenice da je Biblija jedinstvena knjiga i da stoga mora sama sebe tumačiti. Nikakvo tumačenje koje bi se protivilo idejnom jedinstvu nije ispravno. To je načelo, zvano *analogia fidei*, doduše, oblikom negativno, ali dovoljno da spriječi pogrešno tumačenje. Bultmann griješi protiv njega, jer u svom tumačenju gotovo potpuno ignorira SZ, a od NZ uzima samo ono što mu je zgodnije protumačiti egzistencijalistički. Između novozavjetnih pisaca izdvaja Pavla i Ivana te tvrdi da proces »Entmythologisierung« počinje s njima. U vezi s tim napisao je vrlo poznat komentar 4. evanđelja, u kojem je više opravdao Heideggerovu filozofiju nego izložio Ivanovu misao. Stoga je postulatima spomenute filozofije žrtvovao povijesnu perspektivu 4. evanđelja, iako je jasna i jače naglašena nego u ostalim evanđeljima. Isusov život i aktivnost u 4. evanđelju vezani su strogo uz »kairos«. Sve se odvija po redu i u određeni »čas«. Isus ne dopušta da se to remeti. Ako bi netko htio drukčije, Isus ga podsjeća: »Moj kairos još nije došao« (7,6). Od tih »časova« sastavljen je njegov život i spasiteljska aktivnost ovdje na zemlji. Oni su međusobno povezani. Posljednjim se ispunja potrebno vrijeme spasenja. ²⁴

²² KM V, 53.

²³ KM V, 40.

²⁴ Usp. OSCAR CULLMANN, *Vorträge und Aufsätze 1925—1962* (izdao Karlfried Frölich), Zürich 1966, 138.

Bultmannovo egzistencijalističko tumačenje direktno proizlazi iz Lutherove nauke da je čovjek potpuno pokvaren istočnim grijehom, tako da se jednostavno poistovjećuje s grijehom i smrću. Bultmann je u tom pogledu sasvim dosljedan i radikalan. *Kriva* egzistencija jest grijeh i smrt, a *prava* vjera i milost. U krajnjoj dosljednosti takva nauka pretpostavlja potpuno uništenje Božjeg stvoriteljskog djela, a s druge strane pretpostavlja čovjekovu sposobnost da Božju riječ čuje i prihvati. Ostaje nerazjašnjeno kako onaj tko je mrtav može još i nešto raditi, ili kako onaj tko je potpuno pokvaren može učiniti nešto za spasenje.

Poistovjećivanje prave čovjekove egzistencije s milošću i s novim životom oduzima milosti nadnaravni karakter. U pretpostavci, naime, da je ona nezaslужan dar i sudjelovanje u božanskom životu, ne može biti zahtjev i sastavni dio čovjekove egzistencije. Inače se briše razlika između naravi i nadnaravi, Boga i čovjeka. »Milost se naturalizira i egzistencijalizira.«²⁵

Bultmann je ponovio u modernom obliku gnostičku zabludu koja povijesno spasenje drži bezvrijednim, a tajnu križa kuša protumačiti ljudskom mudrošću. Križ mora ostati ljudima »ludost« jer nadilazi njihovo shvaćanje. Čim križ izgubi takvu »ludost«, prestaje biti otjastvo spasenja. Zato Bultmannovo shvaćanje križa nije tumačenje križa, nego njegovo ispražnjenje (usp. 1 Kor 1, 17).

Dublji uvid u NZ otkriva da je NZ svjedočanstvo vjere kršćanske zajednice, kojem je objekt povijest. Na temelju povijesnih događaja, kojima su bili svjedoci, kršćani su došli do sigurnosti da su postavljeni u novu stvarnost i ušli u Kristovu povijest. Ishodište njihova razmišljanja nije u egzistenciji, nego u događajima. Bultmann krivo tumači tu činjenicu i tvrdi da su kršćani najprije razmišljali o svojoj egzistenciji i nakon toga svjedočanstvo o prvoj egzistenciji izrazili u obliku mita.

Kršćanski pisci ističu povijest, nalazeći u njoj spasenje. Bog je stvorio spasenje povijesnim zahvatima, koji su slijedili jedan iza drugoga, međusobno se pretpostavljali i pripremali. Zbog te njihove suvislosti Pavao naziva povijest spasenja *oikonomia*. Počinje sa stvaranjem svijeta po Kristu, poslije grijeha nastavlja se izborom Izraela, u smrti i u uskrsnuću Kristovu doseže vrhunac, nastavlja se u Kristovu tijelu, Crkvi, novom Izraelu, te ide u susret svome svršetku i Kristovu dolasku. Ti su događaji temelj spasenja. Tako ih shvaćaju svi pisci NZ. Međutim, kad ih tumače, služe se povijesnim i nepovijesnim elementima. Ovi posljednji mogu se nazvati »mitskim«. Prikaz NZ jasno svjedoči da »mit« nije potisnuo i odbacio povijest. Naprotiv, on je samo u službi povijesti i njoj je potpuno podređen. Prema tome, Bultmann krivo tvrdi da je »mit« u službi razumijevanja ljudske egzistencije. NZ nije mitologija, nego povijest spasenja, u kojoj ima povijesnih i mitskih elemenata. Mitski elementi nemaju samostalne vrijednosti. Služe samo boljem izražaju povijesnog smisla. Kad su ih prvi kršćani i pisci NZ preuzeli, oni su ih »demitologizirali, ali ne

²⁵ KM V, 41.

tako da su iz njih izvadili nevremensku istinu, nego pomoću njih osvijetlili i izrazili povijesnu istinu. Tako su »miti« »historizirani«. To ne znači da je »mit« postao povijest, nego da je povijest pomoću mita očitovala još jednu dimenziju. Bultmann je učinio obratno. On je događaje »mitizirao«. U NZ zapravo i nema »mita«, nego postoji samo mitološki način pripovijedanja. Mit i mitološki način prikazivanja nije isto. To se dvoje, iako je međusobno povezano, može rastaviti. Tako se može na mitološki način prikazati stvar koja je sasvim suprotna mitu. Ako je nešto na mitološki način prikazano, ne znači da spada u mit.

Može se postaviti pitanje: čemu uopće mitološki način pripovijedanja povijesti spasenja? Povijesni događaji spasenja imaju u sebi značenje koje nije moguće izraziti pomoću svakidašnjeg iskustva, jer je spasiteljski karakter događaja nadiskustvene naravi. On se jedino otkriva objavom i prihvaća vjerom. To što vjera vidi, može se bolje izraziti mitskim govorom nego pojmovima svakidašnjeg iskustva, jer mitski govor nadilazi iskustvo, a kao takav prikladnije izražava nadnaravnu stvarnost povijesnog događaja. Zbog toga se može govoriti o potrebi mitološkog govora da bi se njime sadržaj vjere približio čovjeku. Ono što nadilazi iskustvo, ne može se opisati iskustvom, nego nečim što je iznad njega.

Proširenjem mita na prve kršćanske spise Bultmann nije uopće prodro do njihova smisla. Nastojeći da svojom metodom oslobodi NZ od mita, stvarno je uništio novozavjetnu poruku, jer je »dehistorizirao« povijest spasenja koja je bitni elemenat NZ. On je na paradoksalan način, pomoću »Entmythologisierunga« »mitologizirao« poruku NZ. Takvim načinom ne tumači NZ, nego na njemu kuša verificirati egzistencijalističku filozofiju. Ali kako je ona u sebi kriva, tako je i njezina primjena u tumačenju NZ pogrešna. Bultmann ne pravi razliku između mita i mitološkog načina izražavanja. U NZ nema mita, nego postoji mitološki način opisivanja, koji je u NZ suprotan mitu, jer stoji u službi povijesti, koja je suprotna mitu, ali je spojiva s mitološkim načinom opisivanja.

Zaključak

Bultmann polazi od činjenice da mitologija NZ stvara velikih poteškoća u učenju i propovijedanju. Budući da je pretpostavka da spisi NZ sadrže poruku i za današnjeg čovjeka, nastaje pitanje: kako doći do nje? Iz teoloških razloga isključena je metoda eliminiranja dijelova koji su, prema modernom mišljenju, vezani uz predznanstvene koncepcije tripartitnog svijeta. Prava metoda tumačenja može biti samo ona koja otkriva, tumači i prenosi bit kršćanske vjere. Bit je u tome da je Bog na djelu s čovjekom *u* i *po* Isusu Kristu. Do te biti moguće je doći jedino »demitologizacijom«. Njome se ne odbacuje mit, nego se samo tumači, tako da se istina koja stalno vrijedi oslobodi od nekadašnjeg neobičnog i neznanstve-

nog načina izražavanja. Propovijedanje u starom mitološkoznanstvenom obliku stvara s modernim čovjekom kratki spoj, jer znanstveno mišljenje nije spojivo s mitskim. Osim toga, miti većinom potječu iz poganstva i, prema tome, ne spadaju na kršćansku poruku. U potrazi za otkrivenjem i suvremenim posredovanjem istine Bultmann se pod utjecajem Heideggerove egzistencijalističke filozofije odlučio za »egzistencijalističko tumačenje« ili za tako zvani *Entmythologisierung*. Pretpostavka je te metode da se u mitologijama NZ krije neka istina, ali da se ona ne sastoji u objektivnim i antropomorfističkim terminima o Bogu i nevidljivom svijetu, nego u posebnom čovjekovu razumijevanju samoga sebe. Kako se to razumijevanje donosi u suvremenom, mitološkom ruhu, treba ga tumačenjem otkriti. Tekstu ne treba da pristupi pitanje je li se opisani događaj zbilja dogodio, nego što je u njemu kazano o čovjekovoj egzistenciji, o čovjekovu razumijevanju samoga sebe usred ovoga svijeta i povijesti. Bultmann misli da mu ispravnost »egzistencijalističkog tumačenja« potvrđuju Pavao i Ivan. Kod njih je dvojice »eshaton« već »sad«, sadašnji »kairos«, a kod sinoptika na kraju svijeta. Pavao i Ivan vide u svakom »času« mogućnost da bude eshatološki u našoj krizi pred Bogom, a sinoptici misle da je to pridržano samo svršetku svijeta.

Bultmannov pristup NZ i program »Entmythologisierunga« rezultat je beskompromisnog biblijskog kriticizma, kome je pridošlo naslijeđe teološkog liberalizma iz početka 20. st. i dijalektičke teologije. Bultmannov je interes hermeneutički i propovjednički. Alegorijsko tumačenje i polovičnu demitologizaciju zamijenio je radikalnom. On ima dobru nakanu, ali krive pretpostavke i postupak. Zaključci su mu više aprioristički nego aposterioristički. Bez temelja je tvrdnja da je NZ mit i da sveti čini koje donosi nemaju objektivnu vrijednost. Božja je poruka dana u povijesti i po povijesti. Zato je biblijska poruka povijesne naravi i ne može se od nje odvojiti. Bultmann je sasvim nedosljedan kad jedino Kristovoj povijesnoj smrti priznaje spasiteljsko značenje. On, međutim, izvrcé misao novozavjetnih pisaca dok tome povijesnom događaju ne pridaje objektivni učinak spasenja, nego samo pedagoško značenje. Podmeće piscima da su govorili samo o razumijevanju svoje vlastite egzistencije, iako su govorili najprije o objektivnim činjenicama. Tek razmišljanjem o njima došli su do boljeg razumijevanja vlastite egzistencije. Zato nije razmišljanje o egzistenciji dovelo do događaja, nego je razmišljanje o zbiljskim događajima dovelo do razmišljanja o egzistenciji. Svojom hermeneutičkom metodom Bultmann je unio bez opravdanja u Bibliju sumnjiva i pogrešna načela egzistencijalističke filozofije. Također je neopravdana tvrdnja da se o Bogu ne može ništa sigurno govoriti jer nadilazi neizmjerljivo ljudsko i stvoreno uopće. Stoga je pogrešan i izvod da je svaki čovjekov govor o Bogu samo govor o sebi, o svojoj vlastitoj egzistenciji, o svom položaju pred Bogom. Bultmann je i tu nedosljedan, jer tvrdi da je Bog u Kristu intervenirao i da je u Kristu na djelu s čovjekom. Po njegovoj logici i taj bi događaj morao spadati u

mit koji bi također trebalo »demitologizirati«. Ali tu logika prestaje. I Bultmann tvrdi da taj događaj ima objektivnu vrijednost, samo kaže da je ta objektivnost zajamčena vjerom.

Bultmann ne pravi razlike između mita i mitološkog načina pripovijedanja. U NZ ima mitološkog opisivanja, ali nema mita. NZ je povijest spasenja i zato je u njemu isključen mit, ali nije isključeno mitološko pripovijedanje. U njemu se *forma mythica natimythica dicuntur*. Sadržaj NZ nije vezan za formu. Zato se ona može zamijeniti drugom, suvremenijom. Isto tako mitološka slika svijeta nije zagarantirana objavom. Stoga je svaka teologija u neku ruku »Entmythologisierung«, samo ne onako kako zamišlja Bultmann, koji NZ ne demitologizira nego dehistorizira, te tako na paradoksalan način »mitizira« sadržaj kršćanske poruke.

Pokraj sve kritike Bultmann ima i pozitivnih vrijednosti. On je senzibilirao teologiju da se ozbiljno pozabavi poteškoćom modernog čovjeka u pogledu shvaćanja Božje riječi i da potraži najprikladniju metodu kojom će mu je učiniti razumljivom i prihvatljivom. Također je korisno naglasio egzistencijalističko i ljudsko značenje objave. Isto tako, istakao je potrebu unutrašnje dimenzije vjere, koja se sastoji u čovjekovoj odluci da pristane uz Božju riječ.

Bultmann je, međutim, prikratio i ispraznio kerigmu, ne vodeći dovoljno brige o novozavjetnim podacima. Svoju hermeneutičku metodu on je stvorio izvan NZ i nasilno je primijenio na nj. Determinante njegove metode ne leže u NZ, nego u tezi o potpunoj pokvarenosti čovjeka, načelu sola-fide, zatim u postulatu apsolutnog determinizma, radikalnog dualizma — Bog-svijet — i sve što iza toga slijedi. Zbog toga je nužno morao prihvatiti nepomirljivu razliku između znanstvenog i mitskog načina mišljenja i potrebu razrješavanja tzv. mitskih fenomena objektivnošću ljudske egzistencije i njezinim shvaćanjem. Idući tim putem, upao je u lažnu dilemu ili povijesno-objektivno ili vremenito-egzistencijalno, gdje se snagom svoje »logike« odlučio za neodrživu redukciju povijesti spasenja na »sad« propovijedanja i odluke za vjeru. »Sad« propovijedanja i njegova efikasnost dolaze od objektivne opstojnosti, efikasnosti Kristova događaja i uzročne povezanosti s njim. Kerigma ima spasiteljsko značenje jer je u njemu ukorijenjena, a ne jer se na nj ugleda.

U prilog Bultmannu treba pošteno ponoviti da je u svom postupku imao dobru nakanu i da je svojom demitologizacijom korisno stimulirao tumačenje NZ. Ali ne samo to!